

УДК 341.242

DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i87.2811>*В. П. Пташинська*

ФОРМИ НАДАННЯ ЗГОДИ ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ НА ОBOB'ЯЗKOBICТЬ МІЖНАРОДНОГО ДОГОВОРУ

Постановка проблеми. В умовах інтеграції у світову та європейську системи співробітництва, а також постійного зростання міжнародної взаємозалежності та взаємопов'язаності держав перед Україною постало питання забезпечення дотримання норм міжнародного права у внутрішньодержавній сфері за допомогою своєї національної правової системи, що відображено в Конституції.

Установлення порядку співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права в державі є виключною компетенцією національного, передусім конституційного, законодавства. Завдяки Конституції України відбулась конституційна регламентація дії міжнародного права у внутрішньодержавній сфері, зокрема: чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання надання згоди Верховною Радою України на обов'язковість міжнародних договорів були предметом розгляду в наукових працях у рамках дослідження теоретичних і практичних аспектів співвідношення міжнародного права і національного права України таких вітчизняних учених та практиків, як: М.О. Баймуратов [1], М.В. Буроменський [2], колектив авторів: В.Г. Буткевич, О.В. Задорожній та В.В. Мицик [3], О.Г. Буткевич [4], Ю.А. Вишневський [5], В.Н. Денисов [6], І.І. Забоклицький [7], М.І. Козюбра [8], В.П. Мельник [9], О.О. Мережко [10], М.Д. Савенко [11], В.М. Стешенко [12] та інші.

Але серед науковців не має одностайності щодо змісту поняття «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» та форм надання такої згоди парламентом, що і стало підставою для проведення автором цього дослідження.

Метою статті є аналіз положень чинного законодавства України для визначення змісту поняття «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України», форм надання такої згоди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [13].

Для правильного розуміння та застосування вищезазначеної норми на підставі системного дослідження змісту положень Конституції України [13], Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [14], Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. [15], Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI [16], а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких уже надана Верховною Радою України, визначимо, що треба розуміти під виразом «згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України», у якій формі вона дається.

Основним міжнародним договором, який регулює питання вираження згоди державою на обов'язковість для неї міжнародного договору, є Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [14]. Україна приєдналася до даної Конвенції відповідно до Указу Президії Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) «Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Віденської конвенції про право міжнародних договорів» від 14 квітня 1986 р. № 2077–XI [17]. Зазначена Конвенція набрала чинності для УРСР 13 червня 1986 р. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про правонаступництво» від 12 вересня 1991 р. №1543–XII, Україна підтвердила свої зобов'язання за даним міжнародним договором, укладеним УРСР до проголошення незалежності України [18].

Першим українським законом, який імплементував положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. до внутрішньодержавного правопорядку України, був Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. № 3767–XII [19]. Натепер даний Закон втратив чинність. З 3 серпня 2004 р. набрав чинності Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV [15].

В абз. 6 ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV [15] повторено форми (способи) надання згоди держави на обов'язковість для неї міжнародного договору, що містяться в пп. “b” п. 1 ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [14].

У ч. 1 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV передбачено, як і в ч. 1 ст. 9 Конституції України, положення, згідно з яким чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, застосовуються вони в порядку, передбаченому для норм національного законодавства [15].

У п. 32 ст. 85 Конституції України зазначені повноваження Верховної Ради України надавати законом згоду на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсацію міжнародних договорів України [13].

Відповідно до ст. 192 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. № 1861–VI, Верховна Рада України надає законом згоду на обов'язковість міжнародних договорів України (ратифікація, затвердження, ухвалення, приєднання) та здійснює денонсацію міжнародних договорів України відповідно до Конституції України, Закону України «Про міжнародні договори України», Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. та цього Регламенту [16].

У ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV визначаються повноваження Верховної Ради України надавати згоду на обов'язковість міжнародних договорів у формі ратифікації та наведено перелік міжнародних договорів України, які підлягають ратифікації [5].

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV, ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом ухвалення закону про ратифікацію, невід'ємною частиною якого

є текст міжнародного договору. На підставі підписаного й офіційно оприлюдненого Президентом України закону Голова Верховної Ради України підписує ратифікаційну грамоту, яка засвідчується підписом Міністра закордонних справ України, якщо договором передбачено обмін такими грамотами [15].

Відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV, ратифікації підлягають міжнародні договори України:

а) політичні (про дружбу, взаємну допомогу і співробітництво, нейтралітет), територіальні й такі, що стосуються державних кордонів, розмежування виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України, мирні;

б) що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;

в) загальноекономічні (про економічне та науково-технічне співробітництво), із загальних фінансових питань, з питань надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених державним бюджетом України;

г) про участь України в міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки;

г) про військову допомогу та направлення підрозділів Збройних сил України до інших держав чи допуск підрозділів збройних сил іноземних держав на територію України, умови тимчасового перебування в Україні іноземних військових формувань;

д) що стосуються питань передачі історичних та культурних цінностей українського народу, а також об'єктів права державної власності України;

е) виконання яких зумовлює зміну законів України або ухвалення нових законів України;

є) інші міжнародні договори, ратифікація яких передбачена міжнародним договором або законом України [15].

Прикладом ратифікації як форми надання згоди на обов'язковість міжнародного договору Верховною Радою України є Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР [20].

У п. «а» ч. 1 ст. 13 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV передбачено повноваження Верховної Ради України щодо ухвалення рішення про приєднання України до міжнародних договорів або про їх ухвалення щодо договорів, які потребують ратифікації, – у формі закону України про приєднання до міжнародного договору або закону України про ухвалення міжнародного договору, невід'ємною частиною яких є текст міжнародного договору [15].

Відповідно до п. «а» ч. 2 ст. 13 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV, пропозиції щодо приєднання України до міжнародних договорів або щодо ухвалення нею міжнародних договорів подаються та розглядаються: щодо договорів, які потребують ратифікації, – у порядку, передбаченому ст. 9 цього Закону для ратифікації міжнародних договорів України [15].

Прикладом приєднання як форми надання згоди на обов'язковість міжнародного договору Верховною Радою України є Закон України «Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право» від 20 вересня 2001 р. № 2733-III [21].

Прикладом ухвалення як форми надання згоди на обов'язковість міжнародного договору Верховною Радою України є Закон України «Про прийняття Протоколу про внесення змін до Угоди ТРИПС» від 3 лютого 2016 р. № 981-VIII [22].

Під час проведення аналізу положень Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV та Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI щодо надання згоди на обов'язковість міжнародного договору неможливо не звернути увагу на правову колізію, що виникла між нормами цих законів. Закон, що регулює порядок роботи Верховної Ради України, у ст. 192 встановлює, що Верховна Рада надає Законом згоду на обов'язковість міжнародних договорів України (ратифікація, затвердження, ухвалення, приєднання) та здійснює денонсацію міжнародних договорів України відповідно до Конституції України, Закону України «Про міжнародні договори України», Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. та цього Регламенту [16]. А Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV у ст. ст. 12 та 13 участь Верховної Ради України в затвердженні міжнародних договорів не передбачає [15]. Отже, ст. 192 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI закріплює невластиву форму участі парламенту в наданні згоди на обов'язковість міжнародних договорів. Дана стаття потребує внесення відповідних законодавчих змін та викладення її в такій редакції: «1. Верховна Рада надає законом згоду на обов'язковість міжнародних договорів України (ратифікація, ухвалення, приєднання) та здійснює денонсацію міжнародних договорів України відповідно до Конституції України, Закону України «Про міжнародні договори України», Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. та цього Регламенту».

Висновки. Підбиваючи підсумки вищесказаному, доходимо висновку, що Верховна Рада України може надавати згоду на обов'язковість міжнародного договору України у формі законів України про ратифікацію, приєднання або ухвалення міжнародного договору. Найбільш поширеною формою надання згоди на обов'язковість міжнародного договору у практиці Верховної Ради України є ратифікація.

Література

1. Баймуратов М.А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров. *Михайло Баймуратов : право як буття вченого* : збірник наукових праць до 55-річчя професора М.О. Баймуратова / упорядник та відп. ред. Ю.О. Волошин. Київ : Логос, 2009. С. 477–493.
2. Буруменський М.В. Застосування міжнародно-правових норм про права людини у внутрішньому правопорядку України. *Вісник Академії правових наук України*. Харків : Право, 1999. № 1 (16). С. 86–94.
3. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / за ред. В.Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002. С. 281–284.

4. Буткевич О.В. Конституційна реформа і проблеми міжнародної договірної практики України. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 3. С. 42–49.
5. Вишневецький Ю.А. Надання згоди на обов'язковість міжнародного договору : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2017. 255 с.
6. Денисов В.Н. Статус міжнародних договорів в Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 1997. № 1. С. 29–36.
7. Забокрицький І.І. Проблеми правового статусу міжнародних договорів України у системі джерел конституційного права України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. № 825. С.69–78.
8. Козюбра М.І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Серія «Юридичні науки»*. 2016. Т. 181. С. 3–11.
9. Мельник В.П. Міжнародні договори України в ієрархічній структурі законодавства : науково-практичний аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 12. С. 139–144.
10. Мережко О.О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Таксон, 2002. 344 с.
11. Савенко М.Д. Міжнародне право в національній правовій системі за Основним законом України. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Серія «Юридичні науки»*. 2016. Т. 181. С. 11–17.
12. Шешенко В.М. Зміст поняття «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України». *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : збірник наукових статей за матеріалами I Харківських міжнародно-правових читань, присвячених пам'яті проф. М.В. Яновського і В.С. Семенова, м. Харків, 27 листопада 2015 р. : у 2-х ч. Харків, 2015. Ч. 1. С. 32–41.*
13. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.09.2020).
14. Віденська Конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення: 15.09.2020).
15. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906–IV. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15?find=1&text=%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86#w1_4 (дата звернення: 15.09.2020).
16. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861–VI. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (дата звернення: 09.09.2020).
17. Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Віденської конвенції про право міжнародних договорів : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квітня 1986 р. № 2077–XI. *База даних «Законодавство України»* / Президія Верховної Ради Української РСР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2077-11#Text> (дата звернення: 15.09.2020).
18. Про правонаступництво України : Закон України від 12 вересня 1991 р. № 1543–XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 46. Ст. 617.
19. Про міжнародні договори України : Закон України від 22 грудня 1993 р. № 3767–XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 45.
20. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР.
21. Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право : Закон України від 20 вересня 2001 р. № 2733–III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 2. Ст. 16.
22. Про прийняття Протоколу про внесення змін до Угоди ТРІПС : Закон України від 3 лютого 2016 р. № 981–VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 12. Ст. 133.

Анотація

Пташинська В. П. Форми надання згоди Верховною Радою України на обов'язковість міжнародного договору. – Стаття.

У статті автором досліджені деякі питання імплементації в національний правопорядок України міжнародних норм про надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів, що містяться у Віденській конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року.

Проаналізований зміст положень чинного законодавства України, що регулює питання надання Верховною Радою України згоди на обов'язковість міжнародного договору, зокрема: Конституції України від 28 червня 1996 року, Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року, Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року, а також наведені закони України, якими Верховна Рада України надала згоду на обов'язковість міжнародних договорів України.

Автором визначено форми надання згоди Верховною Радою України на обов'язковість міжнародного договору, розкриті повноваження Верховної Ради України в питаннях надання згоди на обов'язковість міжнародного договору.

Автором зроблено висновок, що Верховна Рада України може надавати згоду на обов'язковість міжнародного договору України у формі законів України про ратифікацію, приєднання або ухвалення міжнародного договору. Найбільш поширеною формою надання згоди на обов'язковість міжнародного договору у практиці Верховної Ради України є ратифікація. Пропозиції щодо приєднання України до міжнародних договорів або щодо ухвалення нею міжнародних договорів подаються та розглядаються в порядку, передбаченому для ратифікації міжнародних договорів України.

Автором виявлені колізійні норми в чинних нормативно-правових актах України та запропоновані шляхи усунення суперечностей між ними, що є важливим етапом розвитку й удосконалення вітчизняного законодавства.

Дане дослідження ґрунтується на підставі аналізу норм чинного законодавства України та конкретних прикладів практики Верховної Ради України щодо надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів України.

Ключові слова: Верховна Рада України, надання згоди на обов'язковість, міжнародні договори, ратифікація, затвердження, приєднання, прийняття.

Summary

Ptashinska V. P. Means of expressing consent of the Verkhovna Rada of Ukraine to be bound by an international treaty. – Article.

Some issues of implementation in the national legal order of Ukraine of international norms of the Vienna Convention on the Law of Treaties of May 23, 1969 on consent to be bound by an international treaties are examined by the author in the article.

The Constitution of Ukraine of June 28, 1996, the Law of Ukraine “On International Treaties of Ukraine” of June 29, 2004, the Law of Ukraine “On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine” of February 10, 2010 are the main legal acts of current Ukrainian legislation concerning the consent to be bound by an international treaties. The laws of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning consent to be bound by an international treaties of Ukraine are approved by the author in the article.

Means of expressing consent of the Verkhovna Rada of Ukraine to be bound by an international treaty are defined, the full powers of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning the consent to be bound by an international treaty are disclosed by the author in the article.

The consent of the Verkhovna Rada of Ukraine to be bound by an international treaty of Ukraine may be expressed by ratification, accession or acceptance of an international treaty. The most common mean of consent to be bound by an international treaty in the practice of the Verkhovna Rada of Ukraine is the ratification. The consent of the Verkhovna Rada of Ukraine to be bound by an international treaty is expressed by acceptance or accession under conditions similar to those which apply to ratification of an international treaty.

The conflicting rules of current Ukrainian legislation are identified and ways to eliminate contradictions between them are suggested by the author in the article. It is an important stage of the development and improvement of current legislation of Ukraine.

This research is grounded on analysis of the legislation of Ukraine and specific examples of practice of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning consent to be bound by an international treaties of Ukraine.

Key words: Verkhovna Rada of Ukraine, consent to be bound by international treaty, international treaties, ratification, approval, accession, acceptance.